

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Захарова, Е.О. Нерегламентированная пунктуация как признак рекламного текста : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Е. О. Захарова. – Томск, 2010. – 24 с.
2. Азарова, Н.Д. Лингвопоэтические, семиотические и коммуникативные основы английской пунктуации (на материале современной англоязычной художественной прозы) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Н. Д. Азарова. – М., 2001. – 209 л.
3. Майзенгер, Н.В. Позиционно-содержательная и прагматическая значимость знаков препинания в современном английском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Н.В. Майзенгер. – Барнаул, 2004. – 19 с.
4. Доўнар, В. А. Каб сказаць... І пачулі : мініяцюры / Валянціна Доўнар. – Мінск : Харвест, 2012. – 448 с.
5. Кобозева, И. М. Лингвистическая семантика: учебное пособие / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
6. Шварцкопф, Б.С. Знаки препинания / Б. С. Шварцкопф // Русский язык. Энциклопедия / Гл. ред. Ю. Н. Караулов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Большая Российская энциклопедия; Дрофа, 1997. – 703 с.
7. Скажы, што кахаю... : аповесці, апавяданні / уклад. Віктар Шніп. – Мінск : Маст. літ., 2018. – 454 с.
8. Бабкоў, І.М. Адам Клакоцкі і ягоныя цені. Раман у дзесяці гісторыях. 2-е выд. / Ігар Бабкоў. – Мінск : І. П. Логвінаў, 2012. – 136 с.

ФУНКЦИИ МЕТАФОР В РОМАНЕ И. МЕЛЕЖА «ЛЮДИ НА БОЛОТЕ»

Л.В. Прохоренко

доцент кафедры белорусской и русской филологии УО МГПУ им. И.П. Шамякина,
кандидат филологических наук, доцент
(г. Мозырь, Республика Беларусь)

М.Н. Шевченко

доцент кафедры белорусской и русской филологии УО МГПУ им. И.П. Шамякина,
кандидат филологических наук, доцент
(г. Мозырь, Республика Беларусь)

В союзе выдающихся белорусских писателей XX века Иван Павлович Мележ занимает особое место. Автор внимательно и творчески относится к языку. Многие написанные им почти сразу становились классикой и нашли широкое признание в мире. И. Мележ – мастер художественного слова, художественного дара. Роман «Люди на болоте» написан не только опытной, умелой рукой, но и, по выражению Янки Брыля, «чутким, умным сердцем».

Лексика, наполненная метафорами, используется в свободной беседе, вводится в язык персонажей, создавая художественные образы, чёткие языковые характеристики и т. д. Прекрасные примеры использования лексических средств родного языка свидетельствуют о богатстве языка, об умении красочно и художественно тонко раскрывать лирические образы. Яркость метафорического текста является важным условием создания высокого уровня произведения и способствует более точному пониманию читателями авторской интенции.

Преобладающим типом метафоры в романе являются глагольные («сушыла смага» [1, с. 54], «шумяць, шапочуць грушы» [1, с. 41], «плялі лішняе» [1, с. 46], «млела

дрыгва» [1, с. 46], *«упаўзлі поцемкі»* [1, с. 72], *«гнала думку»* [1, с. 74], *«заныў неспакой»* [1, с. 127], *«акрылены радаснай перамай»* [1, с. 124], *«заныў неспакой»* [1, с. 127], *«перамагло жаданне»* [1, с. 128], *«забівала сваёй гаворкай»* [1, с. 142], *«урасла ў людскія душы падазрознасць – не за дзень і не за год выкараніш»* [1, с. 152] и др.) и адъективные (*«ваўкаватая настярэжанасць»* [1, с. 68], *«упартыя надзеі»* [1, с. 68], *«няшчырыя пагрозы»* [1, с. 78], *«нязлосныя дакоры»* [1, с. 78], *«цьмянае, сумнае святло»* [1, с. 86], *«нізкія кужэльныя хмары»* [1, с. 122], *«крылатая лёгкасць»* [1, с. 124], *«гарачая рэўнасць»* [1, с. 126], *«ціхі, мяккі снег»* [1, с. 140], *«вострыя позіркы»* [1, с. 142], *«гарачы позірк»* [1, с. 145], *«ядавіта-зялёнае харайство раскі»* [1, с. 153], *«баязлівая надзея»* [1, с. 157], *«пнячучая маўклінасць»* [1, с. 157] и др.), так как автор посчитал нужным обеспечить «жизнеспособность» многим предметам и явлениям, а адъективные метафоры не только позволяют автору описать многие явления действительности, выразить свои мысли и идеи, но и помогают вызвать неожиданные ассоциации, оживить описание и создать глубокий эффект на читателя. Субстантивные метафоры встречаются реже: *«шэпт груш»* [1, с. 38], *«гоман згоды»* [1, с. 151], *«полк мошак»* [1, с. 137], *«улада хараства»* [1, с. 125], *«бура нянавісці»* [1, с. 126], *«водбліск залата ў касе»* [1, с. 89] и др.

В романе метафоры выполняют самые разные функции. Так, автор использует метафоры для создания нового именованного объекта. Номинативная функция метафоры столь естественна, столь характерна для самой метафоры, так отвечает её природе, что в условиях метафорической номинации образность сохраняется труднее всего. Новая номинация в художественном произведении усиливает выразительность образа и создает эмоциональный фон, оказывающий впечатление на читателя. В этом заключается номинативная, или функция фиксации значения: *«Летняй парой асцярожных, можна сказаць, памяркоўныя ў іныя гады, клькастыя драпежнікі ў гэтае лета, здавалася, вачэй не зводзілі з сяла, з выганаў...»* [1, с. 44]; *«гумны панурья, непрыветныя»* [1, с. 52]; *«злыя языкі»* [1, с. 82]; *«упартыя надзеі»* [1, с. 68]; *«цьмянае, сумнае святло»* [1, с. 86]; *«халаднаватая шэрань»* [1, с. 90]; *«ціхі, мяккі снег»* [1, с. 140]; *«нізкія, кужэльныя хмары»* [1, с. 122]; *«хмурнае неба»* [1, с. 93]; *«ядавіта-зялёнае хараства раскі»* [1, с. 153]; *«пнячучая маўклінасць»* [1, с. 157]; *«гарачы позірк»* [1, с. 145]; *«ціхія, цёплыя затокі»* [1, с. 45]; *«гіблая дарога»* [1, с. 71] и другие. В этих случаях образные средства выступают способом создания названий для новых, но неназванных реалий.

Метафора в романе «Люди на болоте» воздействует на воображение читателя (функция воздействия): *«душа адгукнулася радасцю»* [1, с. 128]; *«душа заходзіцца»* [1, с. 134]; *«смах пранізаў сэрца»* [1, с. 126]; *«святло рассунула цемру»* [1, с. 106]; *«думкі круціліся»* [1, с. 106]; *«камень ціснуў сэрца»* [1, с. 106]; *«сон не ішоў»* [1, с. 108]; *«думка свяціла»* [1, с. 110]; *«стома абцяжарвала рукі»*, *«думку змяніла развага»* [1, с. 89]; *«усмешка згасла»* [1, с. 97]; *«здарэнне разраслося»* [1, с. 61]; *«сон зляцеў»* [1, с. 57]; *«узяла нецярплінасць»* [1, с. 47]; *«пайшлі галасы па хаце»* [1, с. 145]; *«па хаце пайшоў гоман»* [1, с. 151]; *«уламіўся голас»* [1, с. 152]; *«урасла ў людскія душы падазрознасць – не за дзень і не за год выкараніш»* [1, с. 152]; *«поўніць цела дужая гарачыня»* [1, с. 159]; *«заныў неспакой»* [1, с. 127]; *«перамагло жаданне»* [1, с. 128]; *«прышла загадка, якая потым жыла»* [1, с. 122]; *«панавала цішыня і чысціня»* [1, с. 125]; *«падступіла да грудзей гаркота»* [1, с. 70]; *«ішлі здагадкі»* [1, с. 61]; *«прывядзе бяду»* [1, с. 57]; *«чысціня весялілася, як бы сама абяцала радасць»* [1, с. 127]; *«цішыня, што дрэмле над Куранямі»* [1, с. 40]; *«сэрца трыміць ад страху»* [1, с. 43]; *«шум закінеў»* [1, с. 146]; *«позірк напаткаўся на іншую постаць»* [1, с. 146]; *«думкі варушыліся неахвотна»* [1, с. 54]; *«бяда прышла»* [1, с. 54]; *«думкі не давалі пакою»* [1, с. 53]; *«смеласць выветрылася»* [1, с. 52]; *«словы заселі ў горле»* [1, с. 55]; *«апаліла сябе папрокам»* [1, с. 57]; *«трывога высушыла слёзы»* [1, с. 58]; *«спагада і пнячота выветрыліся»* [1, с. 60]; *«чутка абрасталала*

фантазіяй» [1, с. 61]; *«душачыся слязьмі»* [1, с. 70]; *«упаўзлі поцемкі»* [1, с. 72]; *«грудзі яе апаліў боль»* [1, с. 83]; *«камень ціснуў сэрца»* [1, с. 106]; *«забруілася, затрапятала надзея»* [1, с. 121] и другие. В подобных случаях метафора облегчает, делает более ясной и доступной для получателя информацию.

Метафорические средства, используемые автором, формируют образное представление о мире. Инструментальная функция метафоры заключается в том, чтобы помочь субъекту мыслить и формировать свой собственный взгляд на мир. Благодаря этой функции метафора позволяет представить себе нечто, что ещё не было полностью реализовано, чтобы создать некоторые предположения о природе характерного объекта метафоры: *«камарэча кіпела хмарамі»* [1, с. 43]; *«пабітых ніткамі сівізны валасах»* [1, с. 72]; *«хата маўкліва чарнела ў змроку»* [1, с. 74]; *«твар, абсыпаны рабацінкамі»* [1, с. 80]; *«водбліск золата ў касе»* [1, с. 89]; *«лёг поцемак»* [1, с. 106]; *«ішла важкая, поўная матчыгага смутку цішыня»* [1, с. 110]; *«бадзёрая чысціня радаснага ранішняга марозцу»* [1, с. 112]; *«бура нянавісці»* [1, с. 126]; *«лямпа ціха сіпела і хліпала»* [1, с. 141] и другие. В данном случае метафора определяет направление развития мысли и служит определенным инструментом мышления.

Зачастую лексические средства изобразительности делают образ более ярким и наглядным. Изобразительная функция метафоры заключается в придании используемому образу выразительности и эстетического смысла: *«чорны дзень»* [1, с. 45]; *«ясная думка»* [1, с. 43]; *«рэдкая адвага»* [1, с. 62]; *«халодныя вочы»* [1, с. 62]; *«чыстае сумленне»* [1, с. 63]; *«важкі позірк»* [1, с. 65]; *«упартыя надзеі»* [1, с. 68]; *«злыя языкі»* [1, с. 75]; *«цьмянае, сумнае святло»* [1, с. 86]; *«цішыня, важкая чорная»* [1, с. 87]; *«халаднаватая шэрань»* [1, с. 90]; *«востры позірк тхарыных вачэй»* [1, с. 90]; *«цярпялівае, тупое, салодкае жаданне»* [1, с. 96] и другие. В подобных примерах метафора помогает передать информацию, которую автор по той или иной причине не считает целесообразным обозначать напрямую, посредством прямых номинаций.

Метафорические образы представляют индивидуально-авторскую модель мира (моделирующая): *«зорамі вышытае неба»* [1, с. 33]; *«шумяць, шапочуць грушы»* [1, с. 41]; *«ціхія, цёплыя затокі»* [1, с. 45]; *«млела дрыгва»* [1, с. 46]; *«маўклівая, абьякавыя гумны»* [1, с. 53]; *«мокрыя, голяя агароды»* [1, с. 59]; *«горыч неперажытай крыўды»* [1, с. 75]; *«страшная, ліпкая гразь»* [1, с. 87]; *«крылатая лёгкасць»* [1, с. 124]; *«баязлівая надзея»* [1, с. 157]; *«пякучая маўклінасць»* [1, с. 157]; *«ліслівая, нахабная ўпэўненасць»* [1, с. 161] и другие. С помощью системы взаимосвязанных метафор И. Мележ создаёт некую модель реальности системы понятий, относящихся к совершенно другой концептуальной области.

Кроме того, употребление метафор помогает осознать, создать предположение о сущности объекта: *«лянівы, але звонкі ляск пугі»* [1, с. 16]; *«думка гэтая адазвалася смяротным сумам»* [1, с. 55]; *«падступіла да грудзей гаркота»* [1, с. 70]; *«лес гудзе, скуголіць, як на хаўтуры»* [1, с. 77]; *«выбухне злоснай лаянкай»* [1, с. 81]; *«выраз сталасці»* [1, с. 112]; *«адкрыць закрытае на моцны замок сэрца»* [1, с. 114]; *«чысціня весяліла, як бы абяцала радасць»* [1, с. 127] и другие. В романе метафоры позволяют представить себе нечто ещё не до конца понятное, создать определенное предположение о сущности метафорически охарактеризованного объекта.

Таким образом, мы можем сделать вывод о том, что к числу основных функций метафоры в романе «Люди на болоте», на наш взгляд, относятся номинативная, функция воздействия, инструментальная, изобразительная, моделирующая, гипотетическая функции, каждая из которых может иметь те или иные разновидности (варианты).

Список использованных источников

1. Мележ, І. Людзі на балоце: раман з “Палескай хронікі” / Іван Мележ. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1999. – 399 с.

МОЎНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДУ МЕТАФАР АПОВЕСЦІ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА «ДЗІКАЕ ПАЛЯВАННЕ КАРАЛЯ СТАХА» НА АГЛІЙСКУЮ І РУСКУЮ МОВЫ

М.М. Шаўчэнка

дацэнт кафедры беларускай і рускай філалогіі УА МДПУ імя І.П. Шамякіна,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт
(г. Мазыр, Рэспубліка Беларусь)

Л.В. Прахарэнка

дацэнт кафедры беларускай і рускай філалогіі УА МДПУ імя І.П. Шамякіна,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт
(г. Мазыр, Рэспубліка Беларусь)

Творчасць стваральніка беларускага гістарычнага рамана Уладзіміра Караткевіча звяртае на сябе ўвагу і цікавіць заўсёды не толькі беларускіх, але і замежных чытачоў, застаецца актуальнай як для даследчыкаў літаратуры, так і для лінгвістаў, якія даследуюць мастацкі тэкст на розных моўных узроўнях, у тым ліку і перакладу. Наша даследаванне базіруецца на выяўленні і супастаўленні міжмоўных трансфармацыйных прыёмаў перакладу мастацкага тэксту аповесці «Дзікае паляванне караля Стаха» Уладзіміра Караткевіча на англійскую мову (Марыі Мінц) і рускую (Валянціны Шчадрыной).

Пры прачытанні аповесці нельга не засяродзіць увагу на адметнай, каларытнай, нацыянальна-выразнай мове, яе непаўторных моўных сродках выразнасці, у прыватнасці на метафары, без якіх не можа быць створаны мастацкі твор. Пасродкам іх у творы выяўляюцца ў значнай меры эстэтычная, эмацыянальная і культуралагічная функцыі мастацкага тэксту. Напрыклад, пры вобразнай характарыстыцы персанажаў У. Караткевіч выкарыстоўвае шмат метафар, у структуру якіх уваходзіць апелятыў *вочы*, але не ўсе гэтыя метафары раўназначна былі перакладзены Марыяй Мінц і Валянцінай Шчадрыной на англійскую і рускую мовы. Аўтар-перакладчык М. Мінц даволі шырока выкарыстоўвае прыём кампрэсіі тэксту, або падбірае эквівалентныя лексічныя адзінкі, напрыклад: *маленькія шэрыя вочкі смяліся* [1, с. 57] – *his grey eyes were very small* [2]. Метафара *вочкі смяліся* ў перакладзе на англійскую мову адсутнічае, што значна збядняе знешняе апісанне вобраза, а ў рускім варыянце *маленькие серые глазки смеялись* [3] гэтая метафара перакладзена даслоўна *глазки смеялись*;

вочы мае палезлі на лоб [1, с. 87] – *my eyes nearly popped out of my head* [2] – *глаза мои полезли на лоб* [3] Метафара *вочы палезлі на лоб* у рускім варыянце перакладзена пры дапамозе эквівалентнай лексікі, а ў перакладзе на англійскую мову семантычнае значэнне метафары часткова згублена;

вялізныя, усё да дна разумеючыя ў тваёй душы вочы пасунуліся за мною і зноў глядзелі мне ў твар [1, с. 61] – *the large eyes that seemed to read the very depths of my soul turned and again looked me in the face* [2] – *большие, до дна читающие в твоей душе глаза повернулись и снова смотрели мне в лицо* [3]. Метафара *вочы пасунуліся* была